

Motion till riksdagen

1989/90:N446

av Olof Johansson m.fl. (c)

Energifrågor

I. Sammanfattning

Utgångspunkten för centerpartiets energipolitik är de nära sambanden mellan energianvändning, ekonomisk utveckling och miljö. I motionen konstateras att det är nödvändigt för en långsiktigt hållbar utveckling att såväl nationellt som globalt ställa om energisystemet mot energihushållning och utnyttjande av förnybar energi.

Huvudpunkterna i centerns energipolitik kan sammanfattas enligt följande:

- Lägre energianvändning genom energihushållning och hög effektivitet i såväl produktion som användning av energi
- Ersättning av importerade miljökrävande energislag och övergång till en uthållig energiförsörjning baserad på i huvudsak inhemska, förnybara och miljövänliga energikällor
- Avveckling av kärnkraften

I motionen konstateras att regeringen på intet sätt följer upp de energipolitiska besluten om en förnyelse av energisystemet i konkret handling. Mot denna bakgrund föreslås i motionen en förnyelseplan med ett konkret åtgärdsprogram som visar att fastlagda energi- och miljömål är förenliga och kan genomföras om den politiska viljan finns. Åtgärdsprogrammet skapar förutsättningar för att besluten om avvecklingen av kärnkraften, bevarandet av de fyra stora älvarna och koldioxidtaget kan genomföras utan att sysselsättning och välfärd hotas.

Målet för förnyelseplanen är att – genom energihushållning, effektivare energianvändning, effektivare el- och värmeproduktion samt ökad användning av förnybar energi – långsiktigt nå en slutlig energianvändning på ca 300 TWh, varav ca 100 TWh el och därmed en balanserad pris- och kostnadsutveckling på elområdet. Detta möjliggörs med följande åtgärdsprogram:

- * Riktlinjer för kärnkraftens avveckling läggs fast och en avvecklingsplan för kärnkraften upprättas. Avvecklingen kan inledas genom att reaktorerna i Barsebäck och Ringhals 2 tas ur drift så snart det är möjligt bl.a. av juridiska skäl.

- * Förutsättningar skapas för uppbyggnad av en energimarknad med många aktörer genom ökad konkurrens, effektivare energianvändning och utnyttjande av förnybar inhemsk energi
- * Begränsad introduktion av naturgas
- * Inrättande av energins utvecklingsfond, finansierad med en avgift på 2 öre/kWh el. Detta skapar långsiktig en årlig resurs på ca 2 miljarder kr. I inledningsskedet är intäkterna ca 2,5 miljarder kr. Fonden är tillgänglig för alla, dvs. stöd kan ges till aktuella projekt oavsett vem som är beställare
- * Riktlinjer för en miljöanpassad energibesättning fastläggs som bygger på punktbesättning, koldioxidskatt och stimulerar effektiv användning och produktion av energi, utnyttjande av inhemsk förnybar energi som biobränslen, vind, sol samt avskaffande av mervärdesskatten på energi
- * Åkermark som inte behövs för produktion av livsmedel skall användas för odling av bl a energiskog och energigrödor, t.ex. som råvara för en inhemsk produktion av alternativa drivmedel, biobränslen m.m.
- * Byggande av fullskalanläggningar för produktion av bioetanol avsett som drivmedel. Bioetanol befrias från skatt
- * Möjligheter till stöd för avancerade energiprojekt öppnas och 100 milj. kr. avskiljs från energins utvecklingsfond för detta ändamål.
- * Direktverkande el skall inte tillåtas i nyproducerade bostäder och lokaler samt krav ställas på alternativa uppvärmningsmöjligheter i de fall elström i nyproduktion används för uppvärmning i luft- och vattenburna värmesystem.
- * Statsbidrag skall utgå till återuppbyggnad av den kommunala energirådgivningen.

Inledning

Det finns ett mycket nära samband mellan ekonomisk utveckling, sysselsättning, energianvändning och en god miljö. Den övergripande målsättningen måste därför vara att varje energikälla som skall användas i större omfattning och under längre tid måste ingå i naturens eget energikretslopp. Uppfylls inte detta krav kommer såväl den ekonomiska tillväxten att förkvasas som omfattande miljöskador att uppstå.

Förbränning av icke förnybara (fossila) energislag som kol, olja och naturgas innebär en mycket kraftig påverkan på miljön genom de ökande utsläppen av bl.a. koldioxider, kväveoxider och svaveldioxider. Den ökande koldioxidhalten medför temperaturökningar, som efterhand på ett drastiskt sätt kan förändra vårt klimat och därmed förutsättningarna för allt mänskligt liv. Koldioxidproblemet är en global företeelse och det är nödvändigt att varje land bidrar till att minska förbränningen av fossila bränslen. En övergång från olja till kol har i dessa hänseenden en negativ effekt. Förbränning av biobränslen ger inte sådana effekter på den omgivande naturmiljön. Lika mycket koldioxid som binds vid återväxten frigörs vid förbränningen, förutsatt att avverkning och tillväxt balanseras.

Detta innebär att – för en ekologiskt hållbar utveckling – den ekonomiska tillväxten i framtiden måste vara mindre energikrävande än tidigare. En effektiv energianvändning och övergång till förnybar energi måste därför ut-

göra huvudinriktningen i globala och nationella energiplaner om en långsiktig miljömässig och ekonomiskt hållbar utveckling skall kunna åstadkommas. Samhällets åtgärder måste därför inriktas på att främja ökad användning av förnybar energi och effektivare energianvändning.

Modern teknik ger stora möjligheter för effektivare energianvändning, vilket ofta är ekonomiskt lönsamt eftersom energieffektiva lösningar vanligen innebär minskade kostnader. Genom en kraftfull satsning på effektivare energianvändning, kan Sverige liksom andra länder få den tid som krävs för att hinna utveckla ett lågenergisamhälle baserat på i huvudsak förnybara energikällor, vilket måste vara grunden för de globala och nationella energisystemen i framtiden.

En säker, ekologiskt riktig och ekonomiskt livskraftig energitillförsel, som kan underlätta en rättvis utveckling, är en absolut nödvändighet och möjlig att bygga upp. Detta förutsätter dock en medveten politisk vilja och avsevärt större framtidsansvar än vad majoriteten av politiska beslutsfattare hittills har förmått visa.

De konkreta politiska åtgärderna måste därför ha en klar långsiktig inriktning och fullfölja fattade beslut i enlighet med fastlagda energi- och miljöpolitiska mål. Detta innebär även att reformer på andra politikområden inte får ges en sådan inriktning att fastlagda energi- och miljöpolitiska mål äventyras. Det krävs bl.a. beslut som skapar de reella förutsättningarna för en energimarknad med många och oberoende aktörer, där energihushållning, effektiv energianvändning och utnyttjande av förnybar och miljövänlig energi stimuleras inom ramen för en fungerande social och miljöanpassad marknadsekonomi.

Av central betydelse för att nå de energipolitiska målen är de ekonomiska incitamenten och styrmedlen. Skatter och avgifter måste utformas så att de främjar utnyttjandet av förnybara och miljövänliga energislag. Den av miljöskäl och samhällsekonomiska skäl motiverade förnyelsen av energisystemet måste även bli privatekonomiskt fördelaktigt. Det måste även bli lönsamt för den enskilde att spara och hushålla samt använda förnybar energi. Det är bättre att genom ekonomiska stimulanser och styrmedel åstadkomma en eftersträvad utveckling än genom förbud och reglering.

En medveten politik enligt centerpartiets modell för övergång till förnybar energi och effektivare energianvändning är den bästa garantin för både *en positiv ekonomisk utveckling och en bra miljö*. En energipolitik, som är ensidigt inriktad på att främja ökad energitillförsel, kommer att leda till krav på allt större investeringar för att förebygga skador på miljön och till slut nå en nivå där dessa kostnader inte längre kan bäras. Samhällsekonomi kommer att kollapsa i försöken att åtgärda uppkomna miljöskador.

Utvecklingen i t.ex. Japan har visat att påståendet att ekonomisk utveckling förutsätter ökad energianvändning är en myt. En långsiktig, stabil ekonomisk utveckling och ökande välfärd förutsätter i stället en kontinuerligt minskande energitillförsel av icke förnybar energi. Vid en ökande energianvändning kommer det att krävas investeringar i allt dyrare energiproduktion med ett allt högre pris på energi som följd. Det är därför av såväl ekonomiska som miljömässiga skäl nödvändigt att energipolitiken både på kort och lång sikt inriktas på övergång till förnybar energi och effektivare ener-

gianvändning. Vi utvecklar i en särskild motion vikten av och åtgärder för en effektivare energianvändning.

Mot. 1989/90
N446

En sådan politik skapar i sin tur förutsättningar för en balanserad prisutveckling på energi och underlättar därmed en positiv ekonomisk utveckling och en konkurrenskraftig svensk industri. Ekonomiska styrmedel som premierar utnyttjande av förnybar energi och effektivitet i användning och produktion kommer långsiktigt att vara en fördel för den svenska industrin.

Energi- och miljöpolitiska mål

Riksdagen beslutade 1980 att kärnkraften skall vara avvecklad senast år 2010 (proposition 1979/80:170, NU 1979/80:70). Vidare har riksdagen beslutat att avvecklingen skall inledas med att två reaktorer – en i Ringhalsverket och en i Barsebäcksverket – tas ur drift 1995 och 1996 (proposition 1987/88:90, NU 1987/88:40).

Riksdagen har även beslutat att de fyra stora älvarna, Torne älv, Kalix älv, Pite älv och Vindelälven ej skall vara prövbara för utbyggnad (proposition 1985/86:3, BoU 1986/87:3).

Riksdagen har också beslutat att som ett nationellt delmål bör inte koldioxidutsläppen öka utöver den nivå de har i dag (proposition 1987/88:85, JoU:23).

II Kärnkraften, energipolitiken och socialdemokratien

Den socialdemokratiska energipolitiken före regeringsskiftet 1976 var storskalig och produktionsinriktad. De energipolitiska beslut som då fattades innebar bl.a. att världens mest omfattande kärnkraftprogram per capita antogs – ett program som den socialdemokratiska regeringen drev igenom med stöd av en politisk majoritet i riksdagen. Den oförbehållsamma tron och massiva satsningen på kärnkraft och användning av fossila bränslen som kol och olja parades samtidigt med en djup misstro mot möjligheterna att hålla med energi och introducera inhemsk förnybar energi såsom t.ex. inhemska bränslen.

Centerpartiet motsatte sig av miljö- och säkerhetsskäl utnyttjande av kärnenergi för civil energiproduktion och partiets energipolitik förlöjligades av kärnkraftspartiernas företrädare. "Centern tror att man kan basera energiförsörjningen på kottar och pinnar" hette det bl.a. Följderna av en kärnkraftavveckling skulle bli katastrofala för sysselsättning och välfärd, menade man. "Med centerns energipolitik kommer vi att få återgå till backstugusittarna och de flämtande sterarinjusens Sverige", uttalade kärnkraftförespråkarna tvärsäkert.

Olyckan i Harrisburg

Lovsången till kärnkraften fick ett abrupt slut när olyckan i Harrisburg inträffade. Den efterföljande folkomröstningen och riksdagens beslut innebar också att kärnkraften skulle vara avvecklad senast år 2010.

Riksdagen har sedermera, i flera energipolitiska beslut under 1980-talet, preciserat de mål som skall styra energipolitikens inriktning. De gällande riktlinjerna för energipolitiken bygger ursprungligen främst på den inriktning som lades fast när 1981 års energipolitiska beslut togs av riksdagen på förslag av den dåvarande centerledda regeringen. I de propositioner som den socialdemokratiska regeringen därefter lagt har dessa riktlinjer i princip upprepats, vilket föredraganden särskilt understryker i proposition 1984/85:120 med förslag om riktlinjer för energipolitiken som låg till grund för 1985 års energipolitiska beslut.

De energipolitiska besluten och framförallt kärnkraftavvecklingen började dock efterhand att ifrågasättas av framförallt industrins företrädare. I april 1986 inträffar olyckan i Tjernobyl och opinionen mot användning av kärnkraft växer kraftigt igen.

Från centerpartiets sida ställde vi krav på omedelbara åtgärder för att inleda avvecklingen med en urdrifttagning av Barsebäck och Ringhals 2. Riksdagens majoritet avstyrkte dessa krav med hänvisning till att en utvärdering av olyckans konsekvenser för det svenska kärnkraftprogrammet skulle ske.

Miljö- och energiministern gav dock i tal och artiklar uttryck för till synes kraftfulla ambitioner i syfte att förändra energipolitikens inriktning. I en DN-artikel den 2/10 1986 framhöll Birgitta Dahl att "vi har inom den närmaste tiden en historisk möjlighet att, efter år av konflikter på energiområdet, åstadkomma en nationell samling kring en förändring av vårt energisystem. Då kan vi inte fantasilöst och fastlåst bygga vidare på den traditionella energikulturen." Miljö- och energiministern fortsatte: "Vi måste spänna bågen högre och anstränga oss till det yttersta både när det gäller hushållning och nya alternativ." Alla måste ställa upp på denna uppgift – politiska partier, folkrörelser, myndigheter, kraftföretag, industrin, kommuner, forskare, tekniker etc – fastslog Birgitta Dahl. "De av oss som sviker förväntningarna kommer att förverka sitt förtroende hos människorna."

Birgitta Dahl angrep också i en DN-artikel den 26/1 1987 både kärnkraftförespråkare och kärnkraftmotståndare. "Det är konstigt att så många människor på det här området är alldeles förstockade. Ibland kallar jag dem för jesuitter och de sista dagars heliga"... "Vi står nu faktiskt inför en historisk möjlighet att vända det här skeppet och den möjligheten bör vi ta"... "Kom igen senare så skall ni få se att vi vågar vända upp och ned på saker och ting på energiområdet".

Ännu i 1989 års budgetproposition gällde de riktlinjer med i princip samma formuleringar som antagits 1981 och med följande lydelse:

Riktlinjerna för energipolitiken innebär att samhällets behov av en billig och säker energiförsörjning skall tryggas genom ett energisystem som i största möjliga utsträckning är grundat på varaktiga, helst förnybara och inhemska, energikällor. En effektiv energianvändning och en intensifierad energihushållning skall främjas. Stränga krav skall ställas på säkerhet och omsorg om miljön vid användning och utveckling av all energiteknik. Kärnkraften skall användas under en övergångsperiod. Senast år 2010 skall den sista reaktorn tas ur drift.

Den socialdemokratiska regeringen har således fram till regeringsombild-

ningen 1990 i ord ställt sig bakom målsättningen att en omställning av energisystemet mot energihushållning och utnyttjande av förnybar energi skall ske samtidigt som kärnkraften avvecklas.

Mot. 1989/90
N446

90-talsprogrammet

Den socialdemokratiska partistyrelsen hävdar däremot i det s.k. "90-talsprogrammet", som presenterades under 1989, att riksdagens energi- och miljöpolitiska beslut innebär skarpa målkonflikter. I "90-talsprogrammet" hävdas att dessa beslut innebär stora problem att fullfölja kärnkraftavvecklingen. De beslut som avses är att två reaktorer skall avvecklas 1995–96, konkurrenskraften för den elintensiva basindustrin skall bibehållas, koldioxidutsläppen inte får öka samt att ingen utbyggnad av de fyra stora älvarna får ske.

I den politiska debatten har kritiker av den socialdemokratiska regeringens energipolitik, bl.a. från konservativt håll, citerat 90-talsprogrammets redovisning av riksdagens beslut med syftet att ytterligare förstärka bilden av att de fattade besluten är motstridiga i syfte att få till stånd en omprövning av något eller några av de fastlagda målen. De politiska mål som då ställs mot varandra är följande:

- * Avveckling av kärnkraften
- * Ingen utbyggnad av de fyra stora älvarna
- * Koldioxidutsläppen får inte öka
- * Tryggad sysselsättning

Det grundläggande syftet för dessa debattörer är att försöka utnyttja splittringen inom regeringen och socialdemokratin i synen på energipolitikens inriktning med åtföljande handlingsförklaring. Målsättningen är också att övertyga den allmänna opinionen om att målen är oförenliga och nya beslut fattas och då avses oftast kärnkraftavvecklingen, men även besluten att bevara de fyra stora älvarna och taket för koldioxidutsläppet.

De fyras gäng

Splittringen inom regeringen och det socialdemokratiska partiet blev också helt uppenbar när man tvingades tillsätta en särskild grupp bestående av fyra personer; statsministern, ansvarigt statsråd och LO-ledningen. Den regeringsombildning som genomförts därefter kan inte tolkas på annat sätt än att den storskaliga och kärnkraftvänliga linje som LO-ledningen drivit också numera är regeringens.

I realiteten innebär det ett erkännande av att positiva uttalanden i propositioner och av regeringsföreträdare angående nödvändigheten av en förnyelse av energisystemet med en ökad användning av inhemsk förnybar energi och effektivare energianvändning inte varit allvarligt menade. De var uppenbarligen bara ett led i strävandena att försöka dölja att man i grunden har samma synsätt som präglade 1970-talets socialdemokrati.

Det har nu emellertid förflutit snart fyra år sedan olyckan i Tjernobyl. Konsekvenserna av olyckan börjar falla i glömska och debatten kring kärnkraftens risker blir allt mindre. Detta skapar på nytt ett utrymme för kärnkraftens anhängare att ifrågasätta avvecklingsbeslutet av t ex miljöskäl, sysselsättningskäl eller ekonomiska skäl beroende på vilka intressen man representerar. Debatten om vilka miljö- och säkerhetsrisker användning av kärnenergi medfört har på nytt ebbat ut.

I uttalanden och artiklar argumenterar nu företrädare för forskningsinstitutioner, storindustri, fackförbund, myndigheter m. fl. allt intensivare för att de gällande riktlinjerna skall rivas upp och nya riktlinjer för energipolitiken antas. Mer eller mindre explicit uttalad är målsättningen för dessa debattörer att få riksdagen att ändra beslutet att kärnkraften skall avvecklas.

Ett exempel på denna argumentering är en artikel i DN den 9/1 1990 av Vattenfalls generaldirektör. I artikeln sägs som en självklarhet att energi, ekonomi och miljömålen är oförenliga. Hela artikeln präglas av den traditionella storskaliga syn där det är ett axiom att hög elanvändning är en förutsättning för ekonomisk tillväxt och en avveckling av kärnkraften förutsätter en massiv introduktion av fossileldad kondenskraft. Energisparande är farligt eftersom för täta hus och dåligt ventilerade lokaler orsakar allergier och andra besvär. Möjligheterna att utnyttja el effektivare finns knappast och en lägre elanvändning skulle leda till sänkt levnadsstandard, misär etc. Artikel författaren efterlyser avslutningsvis en energidebatt som innehåller mer "realism än önsketänkande". Han avser då förmodligen alla politiker, debattörer, forskare och enskilda som ifrågasatt kraftbolagens syn och argumentering och som förordat en decentraliserad energimarknad med många aktörer, effektiv energianvändning och utnyttjande av inhemsk förnybar energi. Artikeln är ett bland många exempel på en energidebatt liknande 1960- och 1970-talets.

Det primära för detta debattinlägg och andra liknande torde dock inte vara omsorgen om miljön och samhällsekonomin, utan att förhindra att avvecklingsbeslutet om kärnkraften genomförs. En avveckling av kärnkraften och uppbyggnad av en energimarknad med många aktörer skulle medföra att Vattenfall och övriga stora kraftbolag inte ensamma kan kontrollera utvecklingen på energimarknaden.

Regeringsombildningen

Den genomförda regeringsombildningen har också inneburit att kärnkraftförespråkarna nu ser uppenbara möjligheter att få en förändring av energipolitikens inriktning och då framförallt beslutet om avvecklingen av kärnkraften upprivet. Birgitta Dahl har som miljö- och energiminister i kraftfulla ordalag, om än inte i handling, accepterat folkomröstningens resultat och riksdagens beslut. Rune Molin har hittills inte aktivt ställt upp bakom riksdagens beslut.

Budgetpropositionen

I årets budgetproposition tas inte energifrågorna upp utan där aviseras endast att regeringen avser att återkomma hösten 1990 med en proposition samtidigt som ett omfattande antal utredningar pågår. Regeringen aviserar vidare att förslag skall läggas om en förändrad energibeskattnings i samband med etapp 2 i skatteomläggningen. Vi tar i en särskild motion uppanslagsfrågor och andra frågor som budgetpropositionen nu föranleder.

De uttalanden som föredraganden dock gör innebär emellertid glidning bort från den syn och de formuleringar som präglade 1981 års energipolitiska beslut och även återgivits i följande propositioner. Föredraganden understryker att "den pågående omställningen av energisystemet har som syfte att landets behov av energi varaktigt skall kunna tillgodoses på ett sätt som är förenligt med samhällsekonomiska, sociala och miljöpolitiska mål. Centrala inslag i omställningen är en avveckling av kärnkraften till år 2010, minskade utsläpp av försurande och klimatpåverkande ämnen samt ett fortsatt skydd för de fyra outbyggda huvudälvarna. En förutsättning för att omställningen skall kunna genomföras är att tillgängliga energiresurser utnyttjas väsentligt effektivare än i dagens system. Kravet på hushållning gäller i särskilt hög grad användningen av el."

Ickepolitiken

Den socialdemokratiska regeringspolitik som förts sedan regeringsskiftet 1982 innebär emellertid att de konkreta insatserna för att fullfölja de ovan refererade riksdagsbesluten om målen för energipolitiken inte har följts upp med åtgärder i syfte att förnya energisystemet och skapa förutsättningar för en avveckling av kärnkraften.

Betecknande för regeringens politik på energiområdet under hela denna period är i stället – såsom också framgår av budgetpropositionen – att nya utredningar, nya handlingsprogram, nya arbetsgrupper, mer forskning och mer utveckling beställs under förespegling av att man vill vidta kraftfulla åtgärder för att främja en förnyelse av energisystemet.

I realiteten har man fört en politik som drivit utvecklingen i motsatt riktning. I stället för att främja introduktion och användning av inhemsk förnybar energi har beslut fattats som försvårar en sådan utveckling. De konkreta åtgärder som vidtagits på skatte-, energi- och miljöområdena är klart oförenliga med de energipolitiska beslut som fattats och de många uttalanden som t ex den förra energi- och miljöministern gjort.

Denna politik har medfört att utvecklingen på energiområdet går åt helt motsatt håll med en ökad inlåsnings i ett miljöstörande och storskaligt energisystem och allt sämre konkurrensmöjligheter för t ex inhemska bränslen. Exempelvis har nära 2 000 milj. kr. satsats på att öka produktionen av kärnkraftsel genom bytet av ånggeneratorer och turbinrotor i Ringhals 2 samt effekthöjningarna i Ringhals 1 och Forsmark 3. Dessa åtgärder har ingetsom helst stöd i de inledningsvis redovisade riktlinjerna för energipolitiken och strider mot riksdagens övergripande energibeslut. Däremot har regeringen föreslagit neddragningar i anslaget till utbyggnaden av kraftvärme, som har en hög utnyttjandegrad av använd energiråvara.

Exempel på åtgärder som direkt motverkat förnyelsen är indragningen av investeringsstödet till större eldningsanläggningar för inhemska bränslen och förprojektering och investeringar i små vattenkraftverk som upphörde i och med utgången av 1986. Detta medförde att riksdagen i anledning av motioner från centern hemställde om förslag med stödåtgärder för inhemska bränslen. Regeringen vidtog emellertid ingen åtgärd i anledning av riksdagens beslut. Stödet till kommunal energirådgivning upphörde i och med utgången av år 1985. Energisparbidrag beviljas inte från och med den 1/7 1987. Investeringarna i kraftvärmeutbyggnaden har dragits ned. Det mest långtgående beslutet ur dessa synpunkter är dock riksdagens beslut om införande av moms på energi. Samtidigt har dock betydande resurser satsats på kärnkraften. Den totala nominella investeringen i programmet är i storleksordningen 50 miljarder. Det mest anmärkningsvärda är att man trots beslutet om avveckling valt att byta ut ånggeneratorerna i Ringhals 2 till en kostnad på över 1 miljard kr.

Av budgetpropositionen framgår vidare att regeringen bedömer att den totala slutliga energianvändningen skall öka med 10 TWh 1990 och 1991. Detta tyder på att regeringen inte har för avsikt att vidta några avgörande åtgärder syftande till att effektivisera energianvändningen. Regeringen är även på väg att helt rycka undan marknaden för biobränslen genom att tillåta en allt större naturgasintroduktion. Användningen av inhemska bränslen minskar. Föredraganden ser vidare mer påtagliga satsningar på energiskog och energigrödor som möjliga först i slutet av 1990-talet. Installerad kraftvärme utnyttjas långt under sin potential. Regeringen har slutligen medgivit att effekten i Ringhals 1, Forsmark 3 och Oskarshamn 3 höjs och att produktionskapaciteten ökas med 1,6 TWh totalt.

1990 års budgetproposition är därmed ett tydligt exempel på skillnaden mellan de mål den socialdemokratiska regeringen bekant sig till och den politik som förts.

Skillnaden mellan regeringens deklARATIONER och dess handlingar på det energipolitiska området kan antingen ha sin grund i att regeringen medvetet vill förhindra att fastlagda energipolitiska beslut genomförs, alternativt inte kan motstå de krav som ställs av de dominerande aktörerna på energimarknaden. Den kan också vara betingad av motsättningar inom regeringen och kampen mellan de intressen som t.ex. företräder kortsiktigt ekonomiskt tänkande och de som företräder ett mer långsiktigt. Klart är att nödvändiga beslut som syftar till att förnya energisystemet inte tas och möjligheterna att på ett ekonomiskt och miljömässigt riktigt sätt genomföra kärnkraftavvecklingen alltmer försvåras. Bristen på klara riktlinjer leder till att omställningen avstannar. Ingen vet vilka förutsättningar som kommer att gälla. Berörda aktörer har ofta redan drabbats av att regeringen låtit energimarknaden utvecklas i en felaktig riktning.

Detta är mycket allvarligt. Förtroendet för den beslutade energipolitiken undergrävs. Det blir efter hand helt omöjligt att få t.ex. kommunerna – som har ett avgörande inflytande – att frivilligt göra insatser för energipolitikens genomförande. De stora förluster som många kommuner gjort – på grund av att de litat på att energipolitiken skulle fullföljas – försvårar alltmer samarbetet mellan kommunerna och staten.

Skatteomläggningen

Mot. 1989/90

N446

Energibeskattningsens utformning är ett annat exempel på hur fattade politiska beslut och regeringens konkreta agerande är på kollisionkurs. I propositionen om energiskatter hösten 1983 uttalade regeringen:

- * att oljan på sikt kommer att bli allt dyrare oavsett tillfälliga prisvariationer
- * att en inte oväsentlig realprisstegring på oljeprodukter vid behov bör åstadkommas genom skatteändringar och
- * att inhemska bränslen skattemässigt skall gynnas framför andra bränslen.

Regeringen slog också fast att uttalandet var avsett att ge energianvändarna klara besked om hur statsmakterna avser att utnyttja skattesystemet och att riksdagen inte skulle ta ställning enbart till de aktuella skattesatserna utan också till vilka riktlinjer som skall gälla för den framtida energiskattepolitiken. Riksdagen beslutade enligt regeringens förslag.

Den regeringspolitik som därefter förts har överhuvudtaget inte beaktat de riktlinjer för energibeskattningen som riksdagen på regeringens förslag har beslutat om. Det låga oljepriset har tillåtits slå igenom och marknadsförutsättningarna för inhemska bränslen har ryckts undan. En betydande kapital- och kunskapsförlust pågår inom sektorn inhemska bränslen, samtidigt som oljeanvändningen ökar inom sektorn uppvärmning. Under hösten 1989 har också riksdagens majoritet mot centerpartiets vilja beslutat om betydande förändringar i formerna för beskattning av energiområdet som går stick i stäv med de fastlagda energi- och miljöpolitiska målen. Riksdagens beslut innebär att energiområdet med vissa undantag beläggs med mervärdeskatt.

Förslaget om att momsbelägga energiområdet var en uppenbar eftergift för folkpartiet från regeringens sida i syfte att få en riksdagsmajoritet för finansieringen av skatteomläggningen. De propåer om moms på energi som tidigare framförts har avvisats av socialdemokraterna. I proposition 1983/84:28 om energibeskattningen anför föredraganden omfattande argument mot införande av moms. I propositionen understryks svårigheterna att kombinera moms med punktskatter, de minskade möjligheterna att styra energianvändningen inom industrin, problem för skatteadministrationen m.m. Föredraganden konstaterar också att "övergången till mervärdeskatt på energi skulle allvarligast drabba låginkomsttagare som företrädesvis bor i hyreshus".

I proposition 1989/90:50 argumenterar föredraganden i det närmaste på ett helt motsatt sätt och kraven på likformighet i skattesystemet har helt fått bestämma förslagets utformning. De invändningar föredraganden reste 1983 gällde uppenbarligen inte 1989.

En riksdagsmajoritet bestående av socialdemokraterna och folkpartiet biträdde regeringens förslag.

Enligt vår mening innebär riksdagens beslut att möjligheterna för samhället att uppfylla fastlagda energi- och miljöpolitiska mål kraftigt försvaras, eftersom möjligheterna att styra energianvändningen minskar liksom utrymmet för miljöavgifter och en offensiv miljöpolitik.

Energimoms innebär även att kostnader som idag bärs av konsumenterna

i utlandet vältras över på de svenska konsumenterna. Den drabbar framförallt boendet som också genom andra ökade pålagor får bära en stor del av skatteomläggningen. Ökade boendekostnader medför behov av ökade bostadssubventioner, vilket ökar transfereringarna i ekonomin. Skatteomläggningen kommer genom mervärdebeskattningen av energi i konflikt med de energi- och miljöpolitiska besluten och ger dessutom en oacceptabel fördelningspolitisk profil.

Omläggningen av energibeskattningen innebär även att möjligheterna för biobränslen kraftigt försämrats, eftersom någon skatt nu normalt inte utgår vid användningen av dessa bränslen. Förutom de energi- och miljökonsekvenser energimomsen innebär är den ett direkt hot mot landsbygdens utveckling och jordbrukets framtid. Den regionalpolitiska kommittén har också föreslagit att biobränslen skall undantas från mervärdeskatt om energiområdet skulle momsbeläggas. I en särskild motion krävde vi från centerpartiets sida att biobränslen skulle undantas om regeringens förslag angående energimoms skulle vinna riksdagens bifall. Riksdagen avlog motionen.

Centermotioner

I förhållande till de förslag som centerpartiet lagt, saknar således propositionen den konkretion och framtidsinriktning som krävs för att ekologiskt riktig förnyelse och omställning av energisystemet skall kunna ske. Centerpartiet har i flera motioner väckt förslag på energiområdet och fortsatt kampen för en förnyelse och omställning av energisystemet.

I motionerna har lagts förslag som syftat till att förstärka användningen av inhemsk energi. Vi har betonat vikten av att skatter och avgifter på energi får en utformning så att inhemska energikällor, energisparande och en effektiv användning av energi gynnas. Vi har vidare krävt förstärkt stöd till energiforskning och i särskilda motioner presenterat vår syn på oljeersättningen, kolanvändningen, vattenkraften, alternativa drivmedel, försörjningstryggheten på energiområdet, den kommunala energiplaneringen, utformningen av lagen om kärnteknisk verksamhet, naturgas, Vattenfall, solenergin m.m.

I samband med 1985 års energipolitiska beslut presenterade centerpartiet en partimotion (1984/85:2878), med vår syn på hur förnyelsen av energisystemet skulle ske och avvecklingen av kärnkraften genomföras. Dessa krav har sedan fullföljts i motioner under föregående mandatperiod (1985/86:N447, 1985/86:N563 (Kärnkraftolyckan i Tjernohyl), 1986/87:N551 och 1987/87:N178 i anledning av proposition 1986/87:159). I dessa motioner har vi utförligt redovisat vår syn på bl a hur avvecklingen av kärnkraften skall genomföras. Vi har därvid betonat betydelsen av att avvecklingen omgående inleds i syfte att skapa det nödvändiga utrymmet på energimarknaden för att förnyelsen skall kunna komma till stånd. Vi har också i dessa motioner kritiserat regeringen för att genom skilda beslut rycka undan grunden för att den inhemska, förnybara och miljövänliga energin skall bli konkurrenskraftig. Vi lade från centerpartiets sida i samband med proposition 1987/88:90 förslag om ett särskilt åtgärdsprogram för en förnyelse av energisystemet som vi tidigare presenterat (mot 1987/88:N38; NU 1987/88:40). I denna mo-

tion finns utförligt redovisat centerns syn och tidigare ställningstaganden såväl i regeringsställning som i opposition. En utförlig redovisning finns även över socialdemokraternas agerande i de energipolitiska frågorna. Vi har även lagt motsvarande förslag till 1988/89 års riksmöte (mot 1988/89:N 478).

Regeringens bristande vilja och oförmåga att i konkret handling följa upp fattade energipolitiska beslut är mycket allvarlig. Förtroendet för den beslutade energipolitiken undergrävs och i det vakuum som uppstår tar kraftbolagen och industrin ledningen för en politik som syftar till en omprövning av fastlagda mål och en återgång till ett traditionellt och storskaligt miljöstörande energisystem.

Mot bakgrund av den pågående debatten om det framtida energisystemet, regeringsombildningen samt avsaknaden i årets budgetproposition av förslag till åtgärder för förnyelse av energisystemet, återkommer vi med vårt förslag till åtgärdsprogram för att fullfölja fastlagda energi- och miljömål.

I denna motion presenteras, inför det energipolitiska beslut som avses fattas hösten 1990, konkreta beslutskrav så att avvecklingen av kärnkraften skall kunna inledas omgående och förnyelsen av energisystemet få reella förutsättningar. Här föreslås ett konkret åtgärdsprogram som visar på möjligheterna att förena fastlagda energi- och miljömål samt uttrycker en reell och medveten politisk vilja att uppfylla besluten om:

- * Avveckling av kärnkraften
- * Ingen utbyggnad av de fyra orörda älvarna
- * Inga ökade koldioxidutsläpp
- * Trygg sysselsättning

III Centerns plan för förnyelse av energisystemet

Inledning

Allmänt

Centern presenterade 1987 en plan för förnyelse- och energisystemet och föreliggande motion bygger på denna plan med de förändringar som är motiverade av utvecklingen därefter.

Förnyelseplanen förutsatte en avvecklingsperiod på 10–15 år. Avvecklingen genomförs stegvis med en direkt övergång till effektivare energianvändning och förnybar energi. Avvecklingen skall vidare genomföras på ett sådant sätt att användningen av kol och olja ej behöver öka utan efterhand kan minskas.

Det bör också understrykas att avvecklingen av kärnkraften är en del i förnyelsen av energisystemet. Urdrifttagning av reaktorer blir en logisk följd på grund av att de inte behövs i det nya energisystemet.

Samtidigt vill vi framhålla att den energipolitik, som regeringen fört, avsevärt försvårar möjligheterna att kunna genomföra omställningen av energisystemet inom angiven tidsperiod. Avsaknaden av åtgärder, som stimulerar förnyelsen och en effektivare energianvändning med en lägre total energianvändning som följd, cementerar allt hårdare fast det befintliga elförsörj-

ningssystemet. Den socialdemokratiska ickepolitiken försvarar, förlanger och fördyrar den nödvändiga omställningen och riskerar därmed att förlänga användningen av kärnkraften med de risker för miljö och människor det innebär.

De energipolitiska målen skall i första hand uppnås genom stimulanser och frivilliga insatser tillsammans med att den sociala och miljöanpassade marknadsekonomins incitament utnyttjas. Förbud och detaljriktad reglering av verksamheten kan endast accepteras som nödfallsåtgärder. Administrativa styrmedel riskerar ofta att upplevas som byråkratiska och onödiga och får ofta ej den effekt som avses.

Det är också angeläget för såväl företag, myndigheter, kommuner som enskilda att statsmakterna ger möjligheter till en långsiktig planering och god framförhållning som klart markerar vilken huvudsaklig inriktning pris- och skattenivåer på energi skall ha. Man måste klart ange vilka långsiktiga stödmöjligheter som finns och ange en markerad politisk vilja samt målsättningar med fattade beslut. Den nuvarande osäkerheten om energisystemets framtid skapar oro hos både enskilda och företag för stigande priser och brist på energi genom att energianvändningen tillåts öka, vilket kraftföretag och annan industri, fackförbund m fl tar som intäkt för att ifrågasätta de fattade besluten.

Elanvändningen

Tillgången på el till ett rimligt pris är en viktig faktor för industrins utveckling. Vi bedömer att industrins elanvändning totalt kommer att öka något, vilket överensstämmer med industrins egen bedömning. Industrin kommer att ha tillgång till den el som behövs.

De möjligheter till effektiviseringar som finns inom industrin och övrigsektorn skall tas till vara.

Den eltunga industrins rätt till restitution av energiskatt måste utformas så att den gynnar en effektivare användning av el.

Även efter kärnkraftsavvecklingen kommer direktverkande elvärme att finnas kvar i befintligt bostadsbestånd. I samband med ombyggnad och större reparationer bedöms betydande övergång ske till andra uppvärmningsalternativ. Bättre isolering och värmeåtervinning kommer att väsentligt sänka energibehovet för uppvärmning. I nyproducerade bostäder skall direktverkande elvärme ej tillåtas och krav ställas på alternativa uppvärmningsmöjligheter om elström utnyttjas för värme i luft- eller vattenburna värmesystem.

Vi föreslår att en energins utvecklingsfond inrättas (se nedan). Från fonden kommer bidrag att ställas till förfogande för att stimulera till effektivare energianvändning och ökad användning av förnybar energi.

Med föreslagna åtgärder bedöms elanvändningen för uppvärmning under omställningsperioden minska från nuvarande 30 TWh 1988 (exkl avkopplingsbar el och el till värmepumpar i fjärrvärmenät) till 10-12 TWh. Elvärme skall på sikt i huvudsak användas i mycket energisnåla hus och i kombinerade system där elen inte används under tider av hög belastning i elsystemet.

I hushållselen förutsätts minska något genom bl.a. nyttjande av energisnåla lampor och hushållsmaskiner.

Vårt förslag innebär således att – genom effektiviseringar och val av andra uppvärmningsformer med en minskad andel elvärme inom övrigsektorn som följd – elanvändningsnivån långsiktigt kan stanna vid ca 100 TWh. Den slutliga elanvändningen, exkl. avkopplingsbar el och överföringsförluster, var 1988 drygt 120 TWh.

Elproduktionssystemet

Basen i elproduktionssystemet utgörs av vattenkraften. Parallellt med avvecklingen av kärnkraften sker en omfattande satsning på kraftvärme och mottrycksanläggningar, vilken till betydande del är småskalig. Ett effektivare elproduktionssystem skapas genom den ökande samproduktionen av elvärme jämfört med den kondenskraft som avvecklas. Ökad användning av gas och sänkning av drifttemperaturerna i fjärrvärmenäten ökar också utbytet av el. Ytterligare tillskott av elproduktion erhålls genom en icke oväsentlig utbyggnad av vindkraften och på sikt utnyttjande av solenergin.

Vårt förslag innebär att behovet av nytillkommande produktionskapacitet begränsas i förhållande till kraftindustrins och politiska centralisters alternativ med satsning på ny storskalig kondenskraft. Detta medför i sin tur att den genomsnittliga kostnadsökningen för elproduktionen kan hållas nere. Ju mindre behovet är av nytillkommande dyr elproduktion utöver den befintliga billiga vattenkraften och kraftvärmen för att täcka elanvändningen, desto lägre blir den genomsnittliga kostnaden för elproduktionen. Detta gynnar konsumenten genom ett lägre elpris. I dagsläget subventionerar billig vattenkraft nya dyra anläggningar, som t ex de två sista kärnkraftsreaktorerna Oskarshamn 3 och Forsmark 3 med 10–15 öre per producerad kWh.

Bränsleanvändningen

Centerns förnyelseplan möjliggör att användningen av kol och olja ej behöver öka. Efterhand skall den totala användningen av kol och olja i stället minska genom effektiviseringar och en successiv utbyggnad av en marknad för inhemska förnybara bränslen. Detta arbete intensifieras under omställningsperioden och fortsätter även sedan kärnkraften utmönstrats ur energiförsörjningssystemet.

Ökad och effektivare användning av biobränslen och avfall ger ett totalt energitillskott i storleksordningen 50 TWh utöver de ca 64 TWh som för närvarande utnyttjas. Vi tar från centerpartiets sida upp möjligheterna att utnyttja biobränslen i en särskild motion.

Vi föreslår inte någon omfattande användning av torv, eftersom brytningen av torv är förenad med miljöproblem. Förgasning av torv direkt i mossen är ett alternativ som bör utvecklas.

Naturgas

Naturgas introduceras i begränsad omfattning på ett sådant sätt att marknaden för biobränslen inte störs. Detta innebär att naturgasen framst är ett alternativ till energiförsörjningen i de tre storstäderna. Biobränslen måste prioriteras framför naturgasanvändning.

Utvecklingen på solenergiområdet har under de senaste åren gått mycket snabbt. Mot denna bakgrund bedöms att solvärmens under omställningsperioden kommer att bli ett mycket konkurrenskraftigt alternativ som vid sekelskiftet skulle kunna ge ett tillskott på ca 7 TWh för uppvärmning.

Vatten- och vindkraft

Vattenkraften utgör basen i det framtida elproduktionssystemet och bedöms kunna svara för en genomsnittlig årsproduktion av minst 66 TWh. 1989 var produktionen ca 70 TWh. Förbudet att bygga ut de fyra stora norrlandsälvarna skall ligga fast.

Vindkraften bedöms kunna ge ett tillskott på 5–10 TWh kring sekelskiftet.

Transportsektorn

I förnyelseplanen förutsätts även att de möjligheter till en effektivare och lägre energianvändning som finns inom transportsektorn tas till vara. Användningen av oljeprodukter måste av både ekonomiska skäl och miljöskäl minskas och alternativa drivmedel tas fram. Stimulanser för att genomföra en omfattande introduktion av bioetanol måste därför vidtas. På lite längre sikt bedöms vätgasen kunna användas som drivmedel i större skala. Centerpartiet tar i en partimotion upp behovet av en mer miljöanpassad trafikpolitik.

Ur såväl energi- som miljösynpunkt måste järnvägstrafiken främjas genom ökad användning av t.ex. kombitrafik. Utvecklingen av nya, energisnåla och miljövänliga motorer måste ges hög prioritet.

Tekniska förutsättningar

Datatekniken och dess möjligheter till effektiv styrning och övervakning är en viktig förutsättning för genomförandet av förnyelseplanen. Däremot har inte i planen vägt in någon ny, okänd teknik som förutsättning för att omställningen av energisystemet skall kunna genomföras före sekelskiftet. Därefter bedöms det vara realistiskt att räkna med bidrag från ny, idag inte prövad, teknik.

Åtgärdsprogram för genomförande av förnyelseplanen

Målet för förnyelseplanen är att – genom energihushållning, effektivare energianvändning, effektivare el- och värmeproduktion samt ökad användning av förnybar energi – långsiktigt nå en slutlig energianvändning på ca 300 TWh, varav 100 TWh el. Detta möjliggörs med följande åtgärdsprogram:

Kärnkraftens avveckling

Riktlinjerna för kärnkraftens avveckling läggs fast och en avvecklingsplan för kärnkraften upprättas. Avvecklingen kan inledas genom att reaktorer i Barsebäck och Ringhals tas ur drift så snart det är möjligt bl.a. av juridiska

skäl. Riksdagen bör fatta ett principbeslut om avvecklingsplanen och begära att regeringen snarast återkommer med förslag till en särskild lag om avveckling av kärnkraften. I övrigt tar vi upp vissa frågor om kärnkraften i en särskild motion.

Mot. 1989/90
N446

Elmarknadens aktörer

Enligt vår mening måste energipolitiken inriktas så att så många aktörer som möjligt får möjlighet att delta i förnyelseprocessen av energisystemet på något så när lika villkor. Självfallet ställs helt skilda krav på samhällets insatser, beroende på vilken strategi man väljer för att avveckla kärnkraften.

Kraftbolagen förordar, uppenbarligen med regeringens goda minne, att kärnkraften ersätts med en storskalig kolkondenskraftproduktion i syfte att därigenom även i fortsättningen ha full kontroll över energimarknaden.

Centerpartiets modell bygger däremot på en strategi som syftar till ett energisystem byggt på en kombination av effektivare energianvändning och till väsentlig del småskalig energiproduktion baserad på inhemsk förnybar energi.

I det första fallet finns redan en organisation klar inom kraftföretagen och industrin. Billig vattenkraft kommer att direkt få lämna bidrag för att täcka kostnaderna för de nya kraftverksanläggningarna. Den totala resursåtgången blir betungande och den framtida bränsleanvändningen flerfaldigt större än i centerpartiets alternativ. En uppbyggnad av energisystemet enligt industrins – och sannolikt även regeringens – modell kommer dock till synes att kunna ske utan subventioner, eftersom kostnaderna täcks av vinster i befintliga produktionsanläggningar och ökande elpriser.

Centerns modell innebär möjligheter för en mångfald intressenter på energimarknaden. Samtidigt saknas då det direkta sambandet mellan aktörerna och de resurser som tillgång på billig vattenkraft ger. Ett sådant energisystem innebär att den nu monopolliknande energimarknaden luckras upp. Möjligheterna att behärska energimarknaden och ta ut allt högre energipriser begränsas. Vårt förslag om uppdelning av Vattenfall skall bli ses mot denna bakgrund. Regeringen har hittills låtit kraftbolagen medvetet cementera den nuvarande maktstrukturen på energimarknaden, vilket har medfört att andra, från kraftbolagen oberoende aktörer, inte kunnat hävda sig. Centerns förnyelseplan innebär att en differentierad energimarknad med många aktörer kan utvecklas och detta kan mot bakgrund av den energipolitiska utvecklingen under det gångna decenniet också ses som en demokratisk nödvändighet.

Energibeskattningen

En miljöanpassad och framtidsinriktad energibesättning innebär således att miljövänlig och förnybar energi gynnas på bekostnad av miljöförstörande importerade energislag. I enlighet med de riktlinjer vi ovan redovisat bör en överföring av skattebelastningen ske från arbetskraft till energi och råvaror inom ramen för ett oförändrat skattetryck. En sådan omläggning av skatteuttaget skapar incitament för hushållning med våra naturresurser och stimulerar till ökande sysselsättning.

Detta innebär att vi förordar en konsekvent övergång till att skatter/avgifter på el och värme tas ut i produktionsledet för att stimulera till effektivisering och begränsning av utsläpp i produktion, distribution och konsumtionsled. Huvuddragen i det skattesystem som vi föreslår skall införas är följande:

1. Energi beläggs inte med moms utan skatte- och avgiftsuttaget på energi skall bygga på miljöanpassad punktbeskattning, kombinerat med miljöavgifter och en koldioxidavgift på minst 25 öre/kg CO₂ som gynnar effektiviseringar och användningen av inhemsk förnybar miljövänlig energi. Belastningen på olika energislag måste därefter anpassas efter vilka möjliga alternativ som står till buds.
2. Nuvarande konsumtionsbeskattning av el slopas och ersätts av vattenkraftsskatt, uransskatt och lika beskattning och avgifter på bränslen oavsett om de används för värme eller elproduktion.
3. Avgifter införs på utsläpp av svavel och kväve i samband med förbränning.
4. Nuvarande skattesatser för bensin bibehålls och därutöver läggs en koldioxidavgift.
5. Biobränslen, vindkraft, vågkraft och el från solceller skall vara skattefria.
6. Den koldioxidavgift, vilken uttas i samband med elproduktion, återbetalas till producenterna, men med lika belopp per kWh till all el som har producerats med bränsle, med undantag för kärnkraftproducerad el.
7. Den energiintensiva industrins nedsättning av energiskatt och koldioxidavgift utformas så att den ökar lönsamheten vid effektivare energianvändning.

Vi återkommer till den närmare utformningen av energibeskattningen när den aviserade energiskattepropositionen presenteras.

Effektivare elproduktion – satsning på kraftvärme

Centerns förnyelseplan för energisystemet förutsätter att nyttillkommande elproduktion till betydande del sker som samproduktion av el och värme – s.k. kraftvärme. Möjligheterna till en ökad kraftvärmeproduktion finns hos kommuner, företag och fastighetsägare. Dessa bör få samma möjlighet att medverka i utbyggnaden av elproduktionen och på samma villkor som kraftbolagen. Byggande av nya kraftverk innebär med nuvarande prissättningsystem att kostnaderna initialt delvis täcks med intäkterna från befintlig kraftproduktion, främst vattenkraft. Får andra aktörer möjlighet att delta i utbyggnaden av tillkommande elproduktion innebär detta att kraftbolagen i motsvarande mån kan minska sitt byggande av nya anläggningar och därmed kan bära ett högre pris för elströmmen från nya anläggningar utan att få en större total kostnad för sin verksamhet.

För att påskynda omställningen av elproduktionen bör således kraftbolagen åläggas skyldighet att ta emot elström, dels från kraftvärmeverk och mottrycksanläggningar under september–april, dels under hela året från små vind- och vattenkraftverk. De enskilda producenterna får ett garanterat pris för den elström man levererar, som ligger strax under den långsiktiga marginalkostnaden för ny elproduktion.

Prissättningssystemet på el

Elprisets utveckling kommer att bestämmas av kostnaderna för och omfattningen av ny elproduktion. Kort kan förutsättningarna för elprisets utveckling uttryckas så, att ju större andel den befintliga vattenkraften utgör av den totala produktionskapaciteten och ju mindre behovet är av ny dyr elproduktion, desto långsammare kommer kostnaderna för elen att öka.

Det finns emellertid en betydande osäkerhet och oro såväl inom svenskt näringsliv som bland enskilda konsumenter för att elpriset skall stiga mycket kraftigt med förnyelsen av vårt energisystem.

Denna oro beror delvis på den sammanblandning i den allmänna debatten som finns kring effekterna av stigande kostnader för elproduktion respektive effekterna av att övergå till ett nytt prissättningssystem. Elpriset har hittills i princip speglat genomsnittskostnaden för all elproduktion. Detta innebär att äldre, billig vattenkraft i betydande omfattning subventionerat den väsentligt dyrare elkraften. Särskilt uttalat har detta förhållande varit avseende de två sista i produktion tagna kärnkraftverken, Oskarshamn 3 och Forsmark 3. Utan denna subvention skulle t ex förlusterna för produktionen i Forsmark 3 de första driftsåren uppgått till i storleksordningen 1 000 milj. kr.

Avgörande för hur mycket genomsnittskostnaden stiger i elproduktionen är utvecklingen av den framtida elanvändningen. En optimal satsning på effektivare energianvändning och ersättning av el med andra energislag, där det är miljömässigt och samhällsekonomiskt fördelaktigt, kan begränsa den slutliga framtida elanvändningen till 100–110 TWh/år.

Detta innebär att någon satsning på dyr kondenskraft för att ersätta kärnkraften inte behövs, utan den framtida elproduktionen kan baseras på vattenkraft, bränsleeffektiv kraftvärme och mottrycksproduktion samt vindkraft. Detta ger en mycket lägre genomsnittlig elproduktionskostnad än om elanvändningen tillåts stiga till 150 TWh och en energislösande och dyr kondenskraft tvingas fram.

Det är alternativet med en hög elanvändningsnivå och krav på byggande av nya kolkondenskraftverk som kommer att leda till kraftigt ökande elpriser. Kraftbolagens och industrins energipolitik, om den genomförs, leder förr eller senare till en elprishock som varken samhället eller de enskilda människorna kommer att kunna bära utan betydande upphovningar. Med detta alternativ blir det en prisutveckling på el som leder till att eltunga företag och branscher riskerar att slås ut.

Det är centerpartiets alternativ som skapar förutsättningar för en gynnsammare prisutveckling på el. Detta innebär en effektivare elanvändning och en nytillkommande elproduktion främst baserad på bränslesnal samproduktion av el och värme, kombinerad med insatser för att långsiktigt nedbringa den slutliga elanvändningen på årsbasis till ca 100 TWh.

Energins utvecklingsfond

En omställning och förnyelse av energisystemet i enlighet med vår syn förutsätter tillgång på betydande ekonomiska resurser. Enligt vår mening bör därför en *energins utvecklingsfond* byggas upp, finansierad med en avgift på 2

öre/kWh på all el i produktionsledet. Intäkterna, som långsiktigt bedöms kunna uppgå till 2 miljarder kr årligen och i dagsläget till ca 2,5 miljarder, bör inte inordnas i statsbudgeten utan fondens verksamhet och finansiering administreras vid sidan av denna. Det bör i detta sammanhang sägas att minst motsvarande resurser skulle behöva avsättas för att finansiera an-
tingen fortsatt utbyggnad eller förnyelse av storskaliga anläggningar om inte den förnyelse av energisystemet som främjas av energins utvecklingsfond kommer till stand.

Fondens huvuduppgifter bör vara att genom villkorliga lån och bidrag stödja investeringar som syftar till energihushållning och effektivare energianvändning och alternativ energiproduktion såsom t.ex. solenergianläggningar, små vind- och vattenkraftverk, eldningsanläggningar för biobränslen, anläggningar för kraftvärmeproduktion m.m. baserade på inhemska bränslen m.m. Fonden tar helt över de uppgifter som den nyligen inrättade energiteknikfonden och teknikupphandlingsstödet har. Detta innebär att den kan ge stöd till projekt, vars ändamål är att utveckla eller förbereda introduktion av ny teknik inom energiområdet. Vidare bör fonden kunna ge stöd till teknikupphandling av eleffektiva och elersättande produkter, processer och system inom hela elanvändningsområdet och miljöskyddsteknik. Möjligheter att ge stöd till projekt som nyttjar redan kommersiell teknik bör också finnas. Bidragsnivån beräknas variera från 15 upp till 50 %.

Fonden bör även kunna komplettera det befintliga stödet till energiforskningen. Fondens verksamhet bör samordnas av statens energiverk. I det praktiska arbetet för verksamheten bör olika sektorsorgan utnyttjas samt regionala och lokala myndigheter inom skilda stödberättigade områden, t.ex. länsbostadsnämnder, kommunernas förmedlingsorgan och utvecklingsfonderna. Det är av avgörande betydelse att fondens verksamhet präglas av en positiv vilja att ta tillvara alternativens möjligheter och ett obyråkratiskt och flexibelt handlingsätt.

Utnyttja tillgänglig åkermark för energiproduktion

Åkermark som inte behövs för produktion av livsmedel bör utnyttjas för bl.a. odling av energiskog och energigrödor bl.a. som råvara för en inhemsk produktion av alternativa drivmedel, biobränslen m.m.

En ökad andel odling för energiändamål kan även ur försörjningsberedskapssynpunkt vara av betydelse, eftersom åkermarken då kan bevaras för en framtida produktion av livsmedel, vilket i krislägen är av stor betydelse.

Fullskaleanläggningar för produktion av bioetanol

Ett första angeläget steg i introduktionen av etanol är uppförande av fullskaleanläggningar med produktion av bioetanol som drivmedel. Bioetanol bör vidare befrias från skatt.

Stöd till avancerade energiprojekt

Möjligheter till stöd för avancerade energiprojekt med högt risktagande och av stort värde ur miljösynpunkt öppnas och 100 milj. kr. avskiljs från energins utvecklingsfond för detta ändamål.

Förbud mot direktverkande el

I proposition 1989/90:100 föreslås att det skall krävas bygglov för installation av direktverkande el. Enligt vår mening skall direktverkande el inte tillåtas i nyproducerade bostäder och lokaler samt krav ställas på alternativa uppvärmningsmöjligheter i de fall i nyproduktion elström används för uppvärmning i luft- och vattenburna värmesystem. Vi tar upp denna fråga i en särskild motion.

Återinför kommunal energirådgivning

Statsbidrag skall utgå till återuppbyggnad av den kommunala energirådgivningen enligt samma principer som tillämpades när den på förslag av den socialdemokratiska regeringen avskaffades.

Sammanfattande slutsatser

Enligt vår bedömning möjliggör den inriktning och de insatser som åtgärdsprogrammet omfattar en *långsiktig* slutlig energianvändning på 300 TWh, varav 100 TWh el. Vi vill dock understryka att den verkliga utvecklingen kommer att vara beroende av vilken inriktning besluten på energiområdet får. Det krävs beslut som skapar reella förutsättningar för en energimarknad med många och oberoende aktörer, där energihushållning, effektiv energianvändning och utnyttjande av förnybar och miljövänlig energi stimuleras inom ramen för en fungerande social och miljöanpassad marknads ekonomi.

Det krävs att aktörerna på energimarknaden får klara besked om vilka förutsättningar som gäller för deras verksamhet. Det krävs att låt-gå-politiken på energiområdet upphör. Den förda politiken, där alternativen missgynnats och betydande inlåsningar i det befintliga energisystemet blivit följden, är nu på väg att helt rycka undan förutsättningarna för en omställning mot energihushållning och i huvudsak utnyttjande av inhemsk förnybar energi.

Centerns förslag till åtgärdsprogram ger nödvändiga förutsättningar för en energimarknad med många och fristående aktörer, som aktivt medverkar till att en ekologiskt riktig förnyelse och omställning av energisystemet skapas. Fastlagda energi- och miljöpolitiska mål kan uppfyllas genom att kraftfulla insatser genomförs för att effektivisera energi- och elanvändningen, t ex miljöanpassade skatter och avgifter, inrättande av energins utvecklingsfond, satsning på samproduktion av el och värme, utnyttjande av tillgänglig åkermark för energiproduktion m m. Bostäder och lokaler kan värmas på ett effektivt sätt och onödiga kostnader och stora höjningar av elpriset kan undvikas. Förnyelsen av energisystemet kan då genomföras så att industrin och transportsektorn får den el som behövs till ett konkurrenskraftigt pris.

Energi- och elanvändningen kan då begränsas så att de fyra orörda älvarna kan bevaras och kärnkraften avvecklas med tillräcklig produktionskapacitet och leveranstrygghet samt att något behov av ny fossild kraftproduktion ej uppkommer. Koldioxidtaket kan upprätthållas.

Användning av biobränslen och annan inhemsk förnybar energi innebär att belastningen på miljön minskar. Arbete skapas framförallt i de områden

som har den lägsta sysselsättningsgraden. Importen av miljöstörande fossila bränslen minskar med positiva effekter för samhällsekonomi, miljö och säkerhet.

Åtgärdsprogrammet skapar förutsättningar för en mer balanserad pris- och kostnadsutveckling på elområdet och därmed bättre möjligheter för konkurrensutsatt elitensiv industri att bedriva sin verksamhet, än en hög elanvändning enligt regeringens och kraftföretagens modell. Sysselsättningen tryggas i dessa företag, ofta lokaliserade till regionalt utsatta regioner.

En utveckling enligt centerns modell förutsätter dock att regering och riksdag förmår fatta beslut som skapar förutsättningar för en förnyelse av energisystemet. Det krävs att regeringen är villig att fullfölja de mål som tidigare fastlagts. Det krävs handling nu.

Varje år som nuvarande resursslöseri fortsätter, försvåras och fördyras en ekologiskt riktig förnyelse av energisystemet. Om dagens generationer inte övergår till handling kommer den att fortsätta att låna av det miljökapital som tillhör kommande generationer och överlåta till dem en skuld som aldrig kan återkrävas. Dessa generationers dom över oss kommer att bli hård.

Enligt vår mening måste dagens beslutsfattare ta sitt ansvar nu och snabbt och effektivt se till att förnyelsen av vårt energisystem påbörjas för att förbättra miljön, stärka ekonomin, öka sysselsättningen med bättre regional balans som följd och avveckla kärnkraften. Riksdagen bör mot denna bakgrund hos regeringen begära förslag i överensstämmelse med förslagen i förnyelseplanen och åtgärdsprogrammet för omställning av energisystemet med den inriktning som förordas i föreliggande motion.

Hemställan

Med hänvisning till det anförda hemställs

1. att riksdagen hos regeringen begär ett åtgärdsprogram för förnyelse av energisystemet, byggt på effektivare energianvändning och utnyttjande av inhemsk förnybar miljövänlig energi – och i enlighet med riksdagens tidigare beslut trygga sysselsättningen, avvecklingen av kärnkraften, bevarande av de fyra outbyggda älvarna och upprätthållande av målet att koldioxidutsläppen inte får öka – enligt vad som anförts i motionen.

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att det i yrkande I begärda åtgärdsprogrammet skall innebära att riktlinjer för kärnkraftens avveckling läggs fast och en avvecklingsplan för kärnkraften upprättas samt att avvecklingen inleds genom att reaktorerna i Barsebäck och Ringhals tas ur drift så snart det är möjligt av bl.a. juridiska skäl.

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att det i yrkande I begärda åtgärdsprogrammet skall innebära att förutsättningar för en energimarknad med många aktörer skapas genom ökad konkurrens, satsning på effektivare energianvändning och utnyttjande av inhemsk förnybar energi.

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att det i

yrkande I begärda åtgärdsprogrammet skall innebära att energins utvecklingsfond inrättas, finansierad med en avgift på 2 öre/kWh el i produktionsledet.

[att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att det i motion 1989/90:N446 yrkande I begärda åtgärdsprogrammet skall innebära att riktlinjer för en miljöanpassad energibesättning fastläggs som bygger på punktbesättning, koldioxidavgift och stimulerar effektiv användning och produktion av energi, såsom utnyttjande av inhemsk förnybar energi som biobränslen, vind och sol samt avskaffande av mervärdesskatten på energi.¹⁾

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att det i yrkande I begärda åtgärdsprogrammet skall innebära att en begränsad introduktion av naturgas sker.

6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att det i yrkande I begärda åtgärdsprogrammet skall innebära att åkermark som inte behövs för produktion av livsmedel skall användas för odling av bl.a. energiskog och energigrödor.

7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att det i yrkande I begärda åtgärdsprogrammet skall innebära att fullskalcanläggningar för produktion av bioetanol byggs.

8. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att det i yrkande I begärda åtgärdsprogrammet skall innebära att möjligheter till stöd för avancerade energiprojekt med högt risktagande och stort värde ur miljösynpunkt öppnas.

[att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att det i motion 1989/90:N446 yrkande I begärda åtgärdsprogrammet skall innebära att direktverkande el inte skall tillåtas i nyproducerade bostäder och lokaler samt krav ställas på alternativa uppvärmningsmöjligheter i de fall elström i nyproduktionen används för uppvärmning i luft- och vattenburna värmesystem.²⁾

[att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att det i motion 1989/90:N446 yrkande I begärda åtgärdsprogrammet skall innebära att statsbidrag skall utgå till återuppbyggnad av den kommunala energirådgivningen.²⁾

Olof Johansson (c)

Karl Erik Olsson (c)

Bertil Fiskesjö (c)

Gunnar Björk (c)

Pär Granstedt (c)

Karin Israelsson (c)

Per-Ola Eriksson (c)

Görel Thurdin (c)

Karin Söder (c)

Gunilla André (c)

Börje Hörnlund (c)

Agne Hansson (c)

Larz Johansson (c)

¹ 1989/90:Sk660

² 1989/90:Bo534